

13e jaargang

nummer 8

oktober 1977

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Th. Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

D E " E N G E L S E Z I E K T E " I S N O G
M A A R A L T I J D N I E T U I T G E W O E D

Enkele jaren geleden heeft de Britse arbeidersklasse met grootscheepse akties het bewijs geleverd dat zij, zelfstandig - dat wil zeggen: niet volgens het geijkte patroon van de traditionele organisaties - handelend, een macht vormt die zowel aan het ondernemersdom als aan de regering van het land een verpletterende nederlaag kan toebrengen. De gebeurtenissen waren spektakulair. Tot driemaal toe moest de konservatieve regering van premier Heath in het van hevige klassenstrijd vervulde jaar 1972 kapituleren voor de werkers, voor de mijnwerkers, het spoorwegpersoneel en de dokwerkers in de eerste plaats. Daarmee werden zijn kabinet verwondingen toegebracht waarvan het niet meer genas. Een nieuwe aktie van de mijnwerkers, die in de late herfst van 1973 begon en die slechts een schakel vormde in een keten van nimmer verflauwde klassenworstelingen, was niet de oorzaak van zijn val maar slechts de direkte aanleiding daartoe. Toen de strijd in de maanden januari en februari 1974 zijn hoogtepunt bereikte en Heath tot de Britse kiezers de simpele vraag richtte, wie er nu eigenlijk het land regeerde, hij dan wel de arbeiders, kreeg hij een even simpel, niet voor tweeërlei uitleg vatbaar antwoord. Het had geen andere betekenis dan het genadeschot. Voor het eerst in de geschiedenis van Groot-Brittannië ondervonden de machthebbers dat een politiek van *openlijke* vijandschap jegens de arbeidersklasse aldaar niet meer tot de mogelijkheden behoorde. Het gevolg was dat de heersende klasse de behartiging van haar belangen maar al te graag toevertrouwde aan Harold Wilson, die zijn intrek kon nemen in het pand Downingstraat 10 nadat Heath daaruit door de kiezers was verdreven.

Wilson en zijn ministers van de zogenaamde Labourpartij onderscheidten zich *niet* daardoor van hun voorgangers dat hun politiek op iets anders zou zijn gericht dan op de interessen van het Britse bedrijfsleven en het in toom houden van de loontrekkenden. Wat de nieuwe regering kenmerkte was dit, dat zij zich er angstvallig voor hoedde haar kapitalistische doeleinden in gevaar te brengen door een openlijke konfrontatie hetzij met de werkers, hetzij met de vakbeweging, hetzij - zoals Heath had gedaan - met

beide tegelijkertijd.

In tegenstelling tot Heath c.s. wisten Harold Wilson, zijn partijgenoot James Callaghan - die hem in april '76 als minister-president zou vervangen - en Michael Foot of Tony Wedgwood Benn maar al te goed dat de vakbeweging - zoals deze zelf aan Heath tevergeefs had trachten duidelijk te maken - het aangewezen instituut is om de arbeiders in het burgerlijk ga-reel te houden. De Labour-ministers streefden er niet naar een zege op de arbeiders te behalen *via* een zege op de vakbonden, maar zij poogden *in samenwerking* met de vakbeweging de bestaande orde en de gegeven produktiewijze te beschermen tegen de gevaren die van de kant van de proletarische klasse dreigden. Dat die bescherming wel eens een gebrekkige zou kunnen zijn, doordat de vakbeweging, hoezeer ook een instrument van de kapitalistische maatschappij, tot op zekere hoogte rekening diende te houden met haar leden indien zij haar bestaan niet op het spel wilde zetten, dat namen Wilson en de zijnen op de koop toe. Zij, en de Britse managers met hen, hadden liever een bescherming die onmogelijk onder alle omstandigheden effectief kon zijn, dan helemaal geen bescherming.

Het is mede deze politieke keuze die op de situatie in Groot-Brittannië sinds 1974 tot op heden zijn stempel heeft gedrukt. Maar waarin zij ook mag verschillen van die in de voorafgaande periode toen de Labour-partij in de opposities was en de vakbeweging als het zwarte schaap werd beschouwd, ook na het optreden van het Labour-kabinet woedde de klassenstrijd onverminderd voort. Er is geen sprake van dat met de val van Heath ook een einde zou zijn gekomen aan de felle sociale tegenstellingen en de klassenbotsingen die Groot-Brittannië sinds het einde van de tweede wereldoorlog in toenemende mate heeft gekend. De Labour-regering van de jaren '70 heeft er niet minder, eerder nog in heviger mate mee te kampen dan het direkt na de oorlog optredende Labour-kabinet van Clement Attlee en Ernest Bevin.

Wat men - óók in Groot-Brittannië zelf - "de Engelse ziekte" heeft genoemd, dat wil zeggen: een permanente strijdvaardigheid van de werkenden, dat heerst er nog volop. In de jaren die op de mijnwerkersstaking van 1973 en begin 1974 zijn gevolgd is de ene groep arbeiders voor, de andere na, nu eens op deze, dan weer op gene wijze in actie gekomen om kracht bij te zetten aan eisen betreffende lonen en arbeidsvoorwaarden.

Het personeel van de petrochemische industrie in Schotland, de vuilnismannen in Glasgow, Liverpool, Richmond a/d Theems en elders, het buspersoneel in Glasgow en Londen, typografen, de arbeiders van de automobiefabrieken, schoonmaaksters, staalwerkers, zeelieden, arbeiders van publieke werken, bouwvakkers, verpleegsters en wederom de mijnwerkers - in willekeurige volgorde hier genoemd - hebben er, evenals vele andere categorieën, onder wie de dokwerkers, geen enkele twijfel over laten bestaan dat zij niet het slachtoffer wilden worden van de maatregelen waarmee de ondernemers het hoofd trachtten te bieden aan de moeilijkheden van de Britse economie. De genoemde groepen hebben er daarmee tegelijk toe bijgedragen die moeilijkheden nog aanzienlijk te vergroten.

Evenals in het begin van de jaren '70 had men bij deze latere acties te maken met een voortdurend wassende stroom. Op 30 juni 1977 konstateerde "The Times" dat er alleen al in de voorafgaande maand mei 614.000 werkdagen door stakingen verloren waren gegaan en dat daarmee het totale verlies aan arbeidsdagen in de eerste vijf maanden van 1977 tot een aantal van 3.476.000 was gestegen, tegen een verlies van 1.300.000 arbeidsdagen in de

overeenkomstige periode van 1976. Volgens cijfers, gepubliceerd in de door het ministerie van arbeid uitgegeven "Gazette" waren er in de bewuste mei-maand 244 stakingen, waarbij gezamenlijk 86.300 arbeiders waren betrokken, het totaal aantal arbeidsgeschillen dat zich tot op dat tijdstip in 1977 had voorgedaan was daarmee gestegen tot 1.087.

Eerder reeds, op 28 april 1977, had "The Times" er op gewezen, dat de maand maart, met een verlies van ruim een miljoen arbeidsdagen, een rekord opleverde, dat in de voorafgaande drie jaar in geen enkele maand was overtroffen.

Het optreden van de arbeiders bestond niet alleen uit het neerleggen van de arbeid. Volgens het ministerie van arbeid was er ook sprake van het weigeren van overwerk. Medio april 1977 werden er in Groot-Brittannië in totaal 15.780.000 overuren gemaakt door 24,7% van de arbeiders. Een opmerkelijke daling vergeleken bij de voorafgaande maand toen er nog door 35,3% van de arbeiders 16.670.000 overuren werden gemaakt.

Wat de stakingen betreft had men zonder twijfel te doen met een explosie. De oorzaak ervan was een tweeledige. De ontwikkeling sproot enerzijds regelrecht voort uit de materiële omstandigheden van de Britse arbeidersklasse en zij was anderzijds een gevolg van het beleid dat door de vakbeweging TUC werd gevoerd.

Omtrent het eerste zij opgemerkt, dat de positie van de Britse arbeider in de afgelopen zes jaar allesbehalve verbeterde. Weliswaar stond de Labourregering, die een hooglopend konflikt met de massa nu eenmaal zo lang mogelijk zocht te vermijden, onder grote druk, zeer tegen haar zin en in strijd met haar economische denkbeelden, enkele malen soms zeer aanzienlijke loonsverhogingen toe, maar het effect daarvan werd door de sterke inflatie volledig teniet gedaan. Onderzoekingen van het Labour Research Department hebben uitgewezen, dat een arbeider in Groot-Brittannië zich in 1977 niets méér kan veroorloven dan in 1971.

Ofschoon de lonen in de loop van zes jaar meer dan verdubbeld zijn, aldus het desbetreffende rapport 1), is de werkelijke waarde daarvan ongeveer gelijk gebleven. Doordat de prijzen, in het bijzonder die van noodzakelijke levensbehoeften als voedsel, licht en warmte, sneller stegen dan de inkomens, is de levensstandaard niet alleen niet omhoog gegaan maar integendeel enigszins gedaald en hij vertoont de neiging nog verder te dalen. Sinds augustus 1976 zijn de prijzen niet alleen méér, maar zelfs véél meer gestegen dan de lonen. Terwijl politici en ekonomen - met inbegrip van die welke hetzij direkt, hetzij indirekt, Labours koers bepalen - er voortdurend op aandrongen dat de arbeiders hun zogenaamd ongerechtvaardigde eisen zouden matigen in het belang van de Britse volkshuishouding, toonden de gepubliceerde cijfers niet alleen aan hoe gerechtvaardigd juist die eisen waren, maar maakten zij tevens begrijpelijk dat de arbeiders niet voor de op hen uitgeoefende aandrang zwichtten.

Medio april j.l. betoogde mevrouw Helen Liddell, die toen op het punt stond om algemeen secretaresse van de Schotse Labourpartij te worden, op het kongres van de Schotse TUC in Rothesay, dat loonstijgingen tot de economische ineenstorting zouden leiden: "De ondernemers zullen een voor de

1) Het bewuste rapport, getiteld "The Real Value of Pay" ("De werkelijke waarde van het loon"), citeren wij uit "The Daily Telegraph" van 8 maart 1977.

hand liggend excuus hebben voor verdere ontslagen; de inflatie zal hoogtij vieren en niet *zij* zullen het slachtoffer zijn, maar de zwaksten van ons volk..."

Daarop antwoordde kongresvoorzitter Hugh d'Arcy, dat "de poging om Groot-Brittannië te genezen met behulp van lage lonen en bestedingsbeperking een middel vormde dat nog erger was dan de kwaal. Voor de tiende keer in 27 jaar", zo voegde hij er aan toe, "vraagt een regering ons te berusten in een loonmatiging en iedere keer dat het gebeurde bleek de methode volstrekt ondeugdelijk; zij verscherpte de crisis en maakte de patiënt nog zieker" 2). Met die woorden vertolkte hij precies wat er door de arbeiders werd gevoeld en gedacht.

Wat in Rothesay ter discussie stond was de in 1975 tussen regering en vakbeweging gesloten overeenkomst die bekend staat als het zogenaamde Sociaal Kontrakt. Men zou 't kunnen definiëren als het resultaat van een samenwerking (tussen regering en TUC) die op wederzijds voordeel was gebaseerd. Nadat Heath en zijn kollega's er jarenlang op uit waren geweest om de positie van de vakbeweging te verzwakken teneinde een betere greep op de arbeiders te krijgen, verklaarde de Labourregering zich bereid precies hetzelfde te bereiken door de TUC, samen met de ondernemersvertegenwoordigers, te erkennen als haar officiële onderhandelingspartner op het uitgebreide terrein van de lonen en de arbeidsvoorwaarden. Dat leverde weliswaar de vakbeweging terstond geen *feitelijke* versterking van haar positie op, maar het betekende wél dat de *mythe* werd versterkt waarop al haar aanspraken, zowel die tegenover de patroons als die tegenover de arbeiders, berustten. Van zijn kant toonde de TUC de bereidheid om het kabinet te steunen bij datgene wat het - evenals diverse andere Britse kabinetten - als de hoeksteen van zijn beleid beschouwde: het streven naar een drastische loonmatiging in het kader van een anti-inflatie-politiek en een werkloosheidsbestrijding.

Het Sociaal Kontrakt zoals 't tot stand kwam had een beperkte geldigheidsduur. Het zou één jaar van kracht zijn, maar het zou, zo was de bedoeling, vervolgens door de betrokken partijen - regering, ondernemers en TUC - tot tweemaal toe voor telkens een jaar worden verlengd. In de eerste fase mocht aan welke categorie arbeiders dan ook slechts éénmaal een loonsverhoging worden toegekend van hoogstens £ 6. Loonafspraken tussen afzonderlijke bonden en afzonderlijke ondernemers dienden achterwege te blijven. Het idee van een dergelijk Sociaal Kontrakt was noch in regeringskringen, noch in de kringen van het ondernemerdom gerijpt, hoezeer het ook aansloot bij de opvattingen die daar leefden. De architect ervan was Jack Jones, de machtige sekretaris-generaal van de Transport and General Workers Union (TGWU). Uiteraard was deze zich ervan bewust, dat de Britse arbeiders er bepaald niet om stonden te trappelen en dat zij van de vakbeweging wel wat anders verwachtten dan dat deze hun zou verplichten tot het aanhalen van de buikriem. Maar Jones en zijn kollega's in de top van de TUC beschouwden het van zóveel betekenis dat op hoog niveau nauwe betrekkingen zouden ontstaan met het overkoepelend orgaan van de vakbeweging en dat mede daardoor het gezag van de TUC over de aangesloten bonden zou worden vergroot, dat zij de pijnlijke konsekwenties van het Sociaal Kontrakt voor

2) Wij citeren mrs. Helen Liddell en mr. Hugh d'Arcy uit "The Times" van 19 april 1977.

hun leden tot een te verwaarlozen bijkomstigheid rekenden. Zoals steeds, ging het hun *niet* om de belangen van de arbeiders, maar om die van de organisatie, die zij met de arbeidersbelangen identificeerden. Dat deze met gene botsten paste niet in hun ideologie. Voor zover zij met ontevreden gemor of met tegenstand werden gekonfronteerd, vertrouwden zij op de bindende kracht van de traditie en op hun eigen demagogische welsprekendheid.

Deze gang van zaken was van grote invloed op de klassenstrijd zoals die zich de laatste jaren in Engeland ontwikkelde. Daarbij openbaarde zich opnieuw de diepe kloof tussen de vakbeweging en haar leden, die ook in het jongste verleden aan de dag trad, telkens wanneer de wegen van de arbeiders en die van "hun" organisaties te ver uiteenliepen om de afgrond te overbruggen.

Niet altijd is die kloof even duidelijk zichtbaar; zij is er soms enkel maar *latent*. De aan de verkoop van de arbeidskracht gekoppelde werkzaamheid van de vakbonden heeft niet slechts voor de kapitalistische maatschappij als zodanig, maar - ondanks alles - óók voor de arbeiders niet te miskennen voordelen. Deze zijn des te groter naarmate de arbeiders er op deze of gene wijze in slagen hun bestuurders onder druk te zetten; zij zijn van des te meer betekenis naarmate de vakbondsleden zich op *hun* manier van de organisaties weten te bedienen. De mogelijkheid daartoe is echter niet onbepaald doordat de vakbeweging nu eenmaal een orgaan van de huidige samenleving is en daarin een bepaalde functie heeft. Met hoeveel vernuft de arbeiders ook van de vakbeweging gebruik weten te maken, zodra een zekere - overigens beweeglijke - grens is bereikt, zien zij zich onherroepelijk genoodzaakt hun eigen boontjes te doppen.

Dit alles nu was precies datgene wat zich zowel vóór als ná het totstandkomen van het Sociaal Kontrakt in Engeland afspeelde. Daarbij traden zowel ervóór als erná soms dezelfde tendensen op, met dien verstande dat deze zich op een later tijdstip op veel groter schaal of wel veel sterker deden gelden.

Ook eer het Sociaal Kontrakt werd gesloten was loonmatiging de kern van Wilsons politiek. Maar in die periode waren de vakverenigingen nog aan geen enkele afspraak gebonden. Het is waar dat de TUC zich ook toen al geheel achter het loonbeleid van de regering had geschaard, maar het is even waar, dat de bonden en dan in de eerste plaats de kleinere - ofschoon bepaald niet zij alleen - herhaaldelijk weken voor de druk die van beneden af werd uitgeoefend. De verklaring was natuurlijk deze, dat de bestuurders daarvan minder ver van de leden waren verwijderd dan de topfunctionarissen van de TUC en derhalve aan die druk minder weerstand konden bieden.

Zoals wij hierboven reeds vermeldden deden zich ook in het eerste jaar na de val van Heath heel wat arbeidsconflicten voor. Sommige waren "wild", maar andere werden gesteund door organisaties waarvan de bestuurders met de in het hoofdkwartier van de TUC levende wensen geen rekening wilden houden, vaker nog: geen rekening *konden* houden. De daardoor geschapen situatie maakte dat de regering-Wilson verscheidene keren zeer ernstige inbreuken op haar loonmatigingspolitiek moest gedogen.

Het Sociaal Kontrakt nu diende om aan die toestand een eind te maken. Enerzijds werden de afzonderlijke bonden als onafhankelijke onderhandelaars min of meer uitgeschakeld, anderzijds werd hun de gelegenheid geboden zich op de door de TUC gemaakte afspraken te beroepen zodra de druk van onderop hun al te zeer benauwde. De nakoming van die afspraken echter leverde in de praktijk al terstond problemen op doordat er op het moment

dat zij van kracht werden aan sommige groepen arbeiders toezeggingen waren gedaan, die vervolgens in het kader van het Sociaal Kontrakt niet meer mochten worden waar gemaakt.

De direktie van de British Leyland Motor Corporation bijvoorbeeld had - aldus "The Yorkshire Post" van 1 april 1976 - het personeel in de loop van 1975 een loonsverhoging in 't vooruitzicht gesteld die door een en ander op de tocht kwam te staan. Dat leidde op 9 maart 1976 tot het uitbreken van een wilde staking 3). Hoewel de stakers er niet in slaagden de gemaakte overeenkomst inzake het maximum van £ 6 's jaars gewijzigd te krijgen, voorspelde "The Sunday Times" op 4 april 1976 dat hun aktie verstrekkende gevolgen zou hebben voor de tweede fase van het loonbeleid, ook al waren de stakers er dan allerminst op uit geweest om de nationale loonpolitiek de genadestoot te geven en al gingen zij alleen maar niet akkoord met de konsekwenties van die politiek voor hén.

Volgens genoemd blad raakten de leiders van de bonden van niet-geschoolde arbeiders ervan overtuigd, dat in fase II het loonbeleid met groter soepelheid moest worden gevoerd. Het bewuste artikel droeg het veelzeggende opschrift: "Hoe 32 man (het aantal dat het eerst het werk neerlegde - red. D. & G.) de loonpolitiek van Labour hebben geschokt; de stakers van Leyland hebben een slag verloren maar zouden best eens het gevecht om de beloning der geschoolde arbeiders kunnen winnen."

De arbeiders waarop deze woorden betrekking hadden behoorden tot de best betaalden in Groot-Brittannië. Hun optreden, evenals het optreden van vele andere werkers uit de hoogste loonklasse betekende het volledige bankroet van *die* politiek welke er op was gericht door middel van aanzienlijke loonverschillen een soort van niet-strijdbare "arbeiders-aristokratie" te kreëren die zich minder aktief zou tonen dan haar klassegenoten. De mislukking van deze spekulatie sproot niet daaruit voort, dat de *idee* van de proletarische solidariteit tenslotte sterker bleek dan de materiële verlokkingen waaraan de bewuste categorie was blootgesteld. Zoals steeds had ook ditmaal de strijd van de arbeiders géén ideële, maar een *materiële* basis. De stakers van Leyland keerden zich *niet* tegen de verdeel-en-heers-politiek van hun klassevijanden, maar zij vochten voor de handhaving van hun financiële privileges toen deze in gevaar werden gebracht door het streven van de regering de lonen tijdelijk te stabiliseren en naar beneden te nivelleren "in het belang van de nationale ekonomie".

Velen, in het bijzonder voorhoede-groepen, die zich door ideële motieven lieten leiden, noemden om die reden de houding der Leyland-arbeiders "reaktionair". Deze politieke idealisten beseften niet, dat - merkwaardige paradox - degenen die in aktie kwamen om hun "bevoorrechte" positie te verdedigen, aldus doende juist datgene torpedeerden, wat met de toekenning van die "bevoorrechte positie" werd beoogd. De betrokken arbeiders behartigden weliswaar een beperkt groepsbelang, maar wat zij wilden en wat zij zich voorstelden veranderde niets aan de wezenlijke betekenis van hun strijd. Onbedoeld en zonder het ook maar te beseffen troffen zij de loonpolitiek van de Labourregering in het hart. Zonder dat het hun oogmerk was bevonden zij zich opeens in de voorste gelederen van de werkers in Groot-Brittannië.

3) Voor een uitvoeriger beschrijving van deze staking bij Leyland zij verwezen naar "Daad en Gedachte" van mei 1976.

Toen iemand, tijdens de staking van 1973-1974 er enkele Britse mijnwerkers op wees, dat zij met hun aktie het toenmalige kabinet-Heath ten val zouden brengen, antwoordden deze, dat zij dat helemaal niet wensten en dat het er hun alleen maar om te doen was een redelijke beloning te krijgen voor hun zware arbeid. Niettemin was de val van de regering het direkte resultaat van hun optreden. De overeenkomst met de Leyland-stakers moet ieder in het oog springen. Wat deze ondernamen was een simpele loonaktie, maar als gevolg van hun optreden werd heel het anti-inflatiebeleid van de regering en werd daarmee ook de regering zélf bedreigd.

Ter de stakingen bij Leyland uitbraken waren regering en vakbeweging er beide van overtuigd, dat de Britse arbeidersklasse wel met een matiging van haar looneisen akkoord zou gaan, mits haar onder het oog werd gebracht dat voortgezette inflatie de werkgelegenheid in gevaar zou brengen. Aan die verwachting werd door de stakingen bij Leyland de bodem ingeslagen. De Britse economie en de Britse export interesseerde de Britse arbeider weinig, de werkgelegenheid veel minder dan de politieke kopstukken wel hadden verondersteld. De Britse werkers bleken nauwelijks bereid tot het brengen van offers terwille van de nationale konkurrentiepositie. De werkgelegenheid maakte voor hen niet zoveel uit, indien deze alleen maar zou betekenen, dat zij steeds maar het voortdurend minder waard wordende loon zouden ontvangen. Voor het "nationale belang" liepen ze niet warm; ze kwamen voor hun eigen belang in aktie, met andere woorden: ze ijverden voor dat van hun klasse.

Bij de Britse arbeiders viel een mentaliteitsverandering te konstaten, die niet alleen de ondernemers, maar ook de vakbonden verontrustte. Het ging daarbij om een soortgelijke mentaliteitsverandering als waarvan vier jaar tevoren de mijnwerkers al blijk gaven toen zij tijdens hun grote staking geen hand voor het onderhoud van de schachten uitstaken en te kennen gaven, dat die wat hun betreft ter helle konden varen.

In maart en april 1976 aarzelden de arbeiders niet het Leyland-koncern een produktieverlies van bijna £ 30 miljoen te bezorgen en het daarmee aan de rand van de afgrond te brengen. Zij lieten zich daarbij niet door hun vakbondsleiders intimideren. Nog bleef het Sociaal Kontrakt onverzwakt gehandhaafd, maar het was niettemin duidelijk dat er een bres in was geschoten.

In de maanden die volgden werd die bres, onder de druk van de arbeiders, voortdurend groter. In september 1976 roerden zich de Britse zeelieden om eendere redenen als de Leyland-arbeiders in april. De scheepvaartmaatschappijen hadden toegestemd in een loonsverhoging, die in drie fasen zou worden gerealiseerd. Die afspraak werd door de loonpolitiek van de regering en de TUC doorkruist. Daardoor diende de laatste toegezegde loonronde te vervallen.

Wij hebben destijds de gang van zaken rond de Britse zeeliedenstaking uitvoerig geschetst 4). De TUC wenste geen uitzonderingen toe te staan en hield voet bij stuk. De zeeliedenbond - de National Union of Seaman - zag zich als gevolg van een paar "wilde" stakingen in de havens van Lowestoft

4) Men zie "Daad en Gedachte" van november 1975, toen wij over die staking hebben geschreven. Het was toen Jim Slater van de zeeliedenbond, die door TUC-leider Len Murray onder zware druk werd gezet.

en Felixtowe 5) onder zware druk geplaatst en rebelleerde tegen de topleiding van de vakbeweging. Die van haar kant oefende pressie uit op het bestuur van de zeeliedenbond, een pressie die - volgens "The Sunday Times" van 12 september 1976 - groter was dan de TUC ooit op een aangesloten vakvereniging had toegepast.

Op het allerlaatste nippertje ging het klem gezette bestuur van de zeeliedenbond, met twee stemmen meerderheid, ermee akkoord, dat een reeds aangekondigde algemene zeeliedenstaking veertien dagen werd uitgesteld. Maar deze overwinning van de TUC op het bestuur van de zeeliedenbond betekende nog geenszins, dat ook de zeelieden waren verslagen. De episode eindigde daarmee, dat zij ook niet verslagen werden. Weliswaar bleef het Sociaal Kontrakt *formeel* volledig ongeschonden, in *werkelijkheid* slaagden de zeelieden er in - alweer geheel onbedoeld natuurlijk - het zijn betekenis te doen verliezen.

In de veertien dagen die op het uitstel van de staking volgden werden er onderhandelingen gevoerd die daarmee eindigden, dat ofschoon er onverzwakt werd vastgehouden aan de bepaling betreffende een maximum loonstijging van £ 6, de zeelieden wél hun zin kregen voor wat betreft bijkomende eisen zoals bonussen, een compensatie voor het koersverlies bij het wisselen van geld en een vergoeding voor de wachttijd in diverse havens. "The Sunday Times" berekende dat deze faciliteiten bij elkaar een waarde vertegenwoordigden die boven de maximaal toegestane £ 6 uitging. Op dat moment bleek, dat geen enkel sociaal kontrakt - door de bourgeoisie met de vakbonden gesloten - bij machte is de strijd van de arbeiders te voorkomen.

De gebeurtenissen in september '76 verschilden in twee belangrijke opzichten van de gebeurtenissen in april. In april hadden de topleiders van de TUC de Leyland-arbeiders tegenover zich gevonden, maar de vakbond AUEW (Almagated Union of Engineering Workers) voortdurend aan hun zijde. Toen de TUC zich in september met de strijdlustige zeelieden gekonfronteerd zag, moest hij tegelijkertijd tegen de zeeliedenbond optreden, die, onder druk van de leden, zich genoodzaakt zag om aan de teugels te rukken. Bovendien: in april werd er in geen enkel opzicht aan het Sociaal Kontrakt getornd, in september bleef het slechts schijnbaar onverlet. Het Sociaal Kontrakt was op de helling geraakt. Daarmee tekende zich reeds de ontwikkeling af die er zou volgen.

Wij kunnen hier uiteraard de afbraak van het Sociaal Kontrakt slechts in grote lijnen schetsen. De ene groep werkers na de andere gaf met "wilde" akties uiting aan haar grieven en verlangens. Naarmate dat vaker geschiedde en in steeds snellere opeenvolging en naarmate steeds groter aantallen arbeiders erbij waren betrokken, werd de kloof tussen hen en de vakbewegingstop voortdurend wijder en werd ook de spanning tussen de arbeiders en de vakbondsbestuurders en tussen de vakbondsbestuurders en de leiding van de TUC voortdurend groter. Die spanning ontlaadde zich eind februari 1977, luttele dagen nadat het gemeentepersoneel van Stockport en

-
- 5) Abusievelijk schreven wij in november vorig jaar, dat deze wilde stakingen uitbraken nadat het bondsbestuur voor de TUC had gekapituleerd. In werkelijkheid vormden zij het begin van de reeks gebeurtenissen. De vergissing - gevolg van onnauwkeurige mondelinge informatie - tast de toenmalige analyse nauwelijks aan.

van Merthyr Tydfil in staking ging uit verzet tegen een loonsverlaging. Wat men beleefde was een konflikt van veel méér dan slechts lokale betekenis. Het brak - voor de zoveelste keer - uit bij British Leyland, vrijwel op hetzelfde ogenblik dat zich, bij het dagblad "The Times", een onofficiële typografenstaking voordeed.

Bij Leyland waren het wederom de gereedschapmakers die in actie kwamen. Maandenlang hadden zij tevergeefs bij AUEW-sekretaris Hugh Scanlon en andere vooraanstaande bestuurders van hun bond aangedrongen op een onderhoud waarin zij hun omstandigheden zouden kunnen toelichten en voor hun belangen zouden kunnen pleiten. Het werd hun geweigerd met het formele argument dat zij binnen de bond geen officiële groep vormden. Toen hun geduld tenslotte was uitgeput barstte de bom.

Het feit, dat 3.000 man de arbeid neerlegden was voor Scanlon aanleiding zijn hooghartige houding haastig te herzien. Vanuit Brussel, waar hij aan Europese besprekingen deelnam, reisde hij hals over kop naar Birmingham waar de stakers met elkaar beraadslaagden. Zijn verschijning in hun midden werd door 't dagblad "The Guardian" een unieke gebeurtenis genoemd. "Nooit eerder is het voorgekomen", aldus dit blad, "dat de leider van zulk een grote bond als de AUEW contact zoekt met wilde stakers."

De verklaring van het unieke feit werd gezocht in de ernst van de situatie: "Als de stakende gereedschapmakers niet tot werkhervatting kunnen worden bewogen, dan wordt de toekomst van heel het (genationaliseerde) autoconcern bedreigd. Dat spookbeeld is voldoende geweest om Scanlons trots te breken.... Van het lot van British Leyland hangt de toekomst van Groot-Brittannië af" 6).

Dezelfde krant vestigde er ook de aandacht op, dat zowel de Leyland-arbeiders als de typografen van "The Times" tegelijkertijd de respektievelijke ondernemer én de respektievelijke bond tegenover zich vonden en dat bijvoorbeeld de typografische bond NATSOPA van de bondsreglementen gebruik had trachten te maken om de staking te breken. Op grond daarvan konstateerde "The Guardian" een groeiende tegenstelling tussen de vakbeweging en haar leden, die - aldus het blad - "ongetwijfeld nog groter dreigt te worden tijdens de komende derde fase van het Sociaal Kontrakt..."

Het optreden van Hugh Scanlon in Birmingham droeg er bepaald niet toe bij die groeiende tegenstelling te verminderen. Zijn toespraak tot de gereedschapmakers bevatte niets anders dan een krachtig pleidooi voor een onmiddellijke werkhervatting. Zijn voorstel werd door de 3.000 aanwezigen met een overweldigende meerderheid verworpen. "The Guardian" noemde het de volgende dag "een van de verpletterendste nederlagen die Scanlon ooit in zijn lange loopbaan heeft geleden" 7).

En juist op vrijwel hetzelfde moment dat deze Scanlon, op weg naar het Birminghamse station door de AUEW-leden werd nageroepen en uitgejouwd, leed de TUC eveneens een nederlaag in Glasgow. Een poging om aldaar een eind te maken aan een staking van 450 arbeiders in de Linwood-fabriek van Chrysler, mislukte 8). Geen wonder dat de shopsteward Eddie Mc Garrie, gedelegeerde van de TGWU in Leylands Triumph-fabriek te Coventry, sprak van "een bijzonder zwarte dag voor de vakbeweging" 9).

Op de bewuste zwarte dag zouden weldra nog vele andere zwarte dagen

6) "The Guardian" van 11 maart 1977.

7,8, 9) "The Guardian" van 12 maart 1977.

volgen. Nadat de gereedschapsmakers tenslotte de strijd hadden opgegeven, gingen in april j.l. tachtig vrachtautochauffeurs van Leylands Jaguar-fabriek in staking. Vrijwel tegelijkertijd brak er ook een konflikt uit bij de Fordfabriek te Halewood. Nog dezelfde maand gingen de staalbedrijven in Port Talbot plat. Begin mei bezetten woedende arbeiders de fabriek van het Plessey-concern te Kirkby bij Liverpool teneinde een dreigende sluiting daarvan te voorkomen.

In juni staakten de arbeiders van de Ford-fabriek te Dagenham. Bezoldigde bestuurders van vijf verschillende bonden die van plan waren in een massale stakersvergadering op beëindiging van de aktie aan te dringen konden niet eens aan het woord komen. Boze arbeiders verdrongen hen van de mikrofoon en tenslotte waren ze zelfs genoodzaakt een goed heenmomen te zoeken 10).

Er was, naast vele andere konflikten, begin augustus ook weer sprake van grote onrust en aktie in de Leyland-fabrieken. Joe Gormley, de voorzitter van de nationale mijnwerkersbond, bleek het in maart wel bij het rechte eind te hebben gehad, toen hij de topleiders van de TUC waarschuwde, dat de arbeiders op grote schaal in verzet zouden komen indien er van bovenaf steeds maar beslissingen zouden worden genomen buiten de leden om 11).

De woorden van Gormley waren een symptoom van het groeiend onbehagen van de bonden, die bloot stonden aan een steeds krachtiger wordende druk van onderop, die daar hoe langer hoe minder tegen bestand bleken en die om die reden hoe langer hoe meer in opstand kwamen tegen het beleid van de TUC. In de herfst van het vorige jaar was het nog gelukt de rebellerende zeeliedenbond tot kapitulatie te dwingen. Een soortgelijke kapitulatie, van welke bond dan ook, werd hoe langer hoe onwaarschijnlijker en tenslotte een onmogelijkheid toen de klassenstrijd in alle hevigheid oplaaide.

In maart j.l. gaf het bestuur van de mijnwerkersbond te kennen, dat het op de jaarlijkse ledenvergadering in juli voor zou stellen om tegen de verlenging van het Sociaal Kontrakt te stemmen 12). In mei hield de AUEW een bijeenkomst in Eastbourne waar voor- en tegenstanders van de twee jaar lang gevoerde loonpolitiek elkaar in de haren vlogen 13). Dat bewees, dat sommige bestuurders zich betrekkelijk snel bij de wensen van hun leden aanpasten, dat echter tegen anderen - zoals bijvoorbeeld Scanlon of Jack Jones van de TGWU - tot het laatst toe een verbitterd gevecht moest worden geleverd, ook al erkende Jones dan reeds in april, dat in de derde fase van het Sociaal Kontrakt aan lokale vakbondsvertegenwoordigers onderhandelingsvrijheid diende te worden gegeven 14).

In juni, toen 1.000 Ford-arbeiders ten strijde waren getrokken en als gevolg van hun staking 8.000 andere werkers met de arbeid hadden moeten stoppen, konden ook de twee grootste vakbonden van Engeland hun ogen niet langer sluiten voor de werkelijkheid. "Het wordt duidelijk", schreef "The Times", "dat zowel de AUEW als de TGWU wensen terug te keren naar vrije loononderhandelingen en gekant zijn tegen verlenging van de bestaande overeenkomst" 15).

10) "The Times" van 29 juni 1977.

11, 12) "The Guardian" van 11 maart 1977.

13) "The Times" van 2 mei 1977.

14) "The Times" van 21 april 1977.

15) "The Times" van 21 juni 1977.

Begin juli werd op het TGWU-kongres op het eiland Man inderdaad in die zin besloten, tegen de zin van Jack Jones die nog steeds aan het Sociaal Kontrakt bleef vasthouden. Slechts een minderheid schaarde zich aan zijn zijde. Tot de meerderheid die het kontrakt wenste op te zeggen behoorde ook Moss Evans, de man die bestemd was om Jones als sekretaris-generaal van de transportarbeidersbond op te volgen.

Tevoren was het Sociaal Kontrakt ook al opgezegd door de mijnwerkersbond en door de 1,3 miljoen leden tellende bond van de metaalbewerkers. Daarmee was over het loonbeleid van de regering en de TUC het doodvonnis geveld. De tweede fase eindigde op 31 juli. Augustus had nog maar nauwelijks zijn intrede gedaan of de ene looneis volgde op de andere. Het geneesmiddel dat de Labourpartij en de vakbeweging tegen de "Engelse ziekte" hadden pogen aan te wenden was zonder uitwerking gebleven.

De voornaamste reden daarvoor was ongetwijfeld de nieuwe mentaliteit van de arbeiders waarop wij al enkele malen hebben gewezen. In die veranderde mentaliteit moet de ware aard worden gezocht van datgene, wat de ondernemersklasse en alle officiële instituten der bestaande maatschappij, de vakbeweging inclusief, slechts als "ziekteverschijnselen" kunnen opvatten, maar wat in werkelijkheid even zovele symptomen zijn van wat wij als een "nieuwe beweging van de arbeiders zelf" zouden willen definiëren. De Britse werkende klasse laat zich niet langer door middel van een versleten propaganda en met doorzichtige leuzen manipuleren; zij ontworstelt zich aan "oude vormen en gedachten". Zij die zich geroepen voelen om *vóór* haar te denken en te handelen worden er hoe langer hoe meer mee gekonfronteerd, dat de arbeiders *zélf* handelen en dat zij als *gevolg* van dat *zélf* handelen anders beginnen te denken dan voorheen, ja voor het eerst *zélf* beginnen te denken.

"Als deze 'nieuwe beweging' zich ontwikkelen wil", zo schreef nauwelijks tien maanden geleden een inmiddels te vroeg gestorven Britse vriend, "dan zal zij haar eigen beslissingen moeten nemen en zich niet moeten richten naar andermans, hoe goed ook bedoelde, raad. Dat zal ook de zogenaamde 'linkerzijde', of zij het wil of niet, moeten aksepteren. De 'nieuwe beweging' richt zich niet naar de aan de 'linkerzijde' levende opvattingen omtrent een toekomstige samenleving, maar zij richt zich naar datgene wat haar eigen *belangen* haar gebiedend voorschrijven. De 'nieuwe beweging' heeft géén hogepriesters, noch worden degenen die zich als zodanig aandienen door haar geaksepteed en erkend. Organisaties die van *buitenaf* leiding willen geven aan of invloed willen uitoefenen op de klassestrijd kunnen haar van geen enkel nut zijn en de dag is niet ver meer, ja reeds aangebroken, dat de 'nieuwe beweging' ze achter zich zal laten."

Aan deze woorden hebben wij niets toe te voegen. Zij zijn niet alleen precies op de Britse situatie van toepassing, zij behelzen gedachten die aan de Britse situatie hun ontstaan danken.

=====

VERANTWOORDING VAN DE BIJDRAGEN VOOR "DAAD EN GEDACHTE" (2e kwartaal 1977)

B.D. te S. f 15.-; C.J.B. te A. f 21.-; B.v.B. te H. f 10.-; H.H. v. D. te U. f 5.-; A.v.d.H. te W. f 30.-; H.K. te Y. f 15.-; R.v.d.M. te A. f 30.-; A.C.H. te D. f 17,50; M.N. te D.H. f 30.-; C.A.R. te R. f 25.-; T.v.T. te A. f 25.-; D.W. te M. f 40. Totaal f 263,50.

STAAT DE CPN THANS KRITISCH

TEGENOVER DE VAKBEWEGING?

Jaren achtereen heeft de CPN er op gehamerd, dat de vakbeweging - en dan in het bijzonder de moderne vakbeweging - wat er ook op viel aan te merken, als de aangewezen, om zo te zeggen *natuurlijke* organisatie van de arbeiders moest worden beschouwd. Iedere poging tot fundamentele kritiek, dat wil zeggen: iedere poging tot een analyse waarbij niet werd uitgegaan van de traditionele vakbondsmythe maar van de maatschappelijke werkelijkheid, werd door de C.P.N. ten scherpste afgewezen. Wij herinneren ons nog maar al te goed met welk een felheid enkele kaderleden van deze partij zich tegen een van onze geestverwanten keerden toen deze in een vrij drukbezochte vergadering in Utrecht het optreden van een bestuurder van de voormalige Algemene Bedrijfsgroepen Centrale tijdens een staking in de Groningse strokartonindustrie uit het *wezen* van de vakbeweging trachtte te verklaren. De bestuurder in kwestie - de eveneens in die bijeenkomst aanwezige en daarvoor zelfs als spreker uitgenodigde heer Liefvaart - mocht je best met verwijten overstelpen, van de vakbeweging *als zodanig* diende je volgens de CPN af te blijven. De opvatting, dat het niet de bestuurders zijn die de koers van de vakbeweging bepalen, maar dat het omgekeerd de vakbeweging is, die de koers bepaalt van de bestuurders lag de CPN verre. Zij voerde een op de vakbeweging gericht beleid, anders gezegd: een beleid dat op een versterking van de vakbondsmythe was gericht. In overeenstemming daarmee haalde ieder, die er naar streefde mythes te ontmaskeren en die niet bereid was een knieval te maken voor tradities, zich haar onverholven vijandschap op de hals.

Is er, zeer onlangs, in die houding van de CPN een wijziging gekomen? Er is aanleiding om die vraag te stellen. Diverse dagbladen hebben nogal wat aandacht besteed aan een artikel in het orgaan van de Industriebond-NVV, waarin van leer wordt getrokken tegen "wroeters", die pogingen zouden ondernemen om de bond verdacht te maken teneinde aldus "een afstand te scheppen tussen de leden en het bezoldigd kader". De bewuste "wroeters" - tot de CPN behorende leden van de bond - zouden aldus handelen, omdat de CPN zich meer zou willen gaan richten "op het moderne, geschoolde, industrieproletariaat", teneinde zich aldus te herstellen van haar jongste verkiezingsnederlaag.

De redactie van NRC/Handelsblad, die in haar editie van 15 september j.l. vrij uitvoerig op het artikel in het bondsblad "WIK" is ingegaan, heeft niet verzuimd daarop commentaar te vragen aan de CPN. Daarop heeft een woordvoerder van die partij het artikel in WIK als "grote onzin" gekwalificeerd. "Wij zijn er niet op uit de vakbeweging verdacht te maken", zo heeft hij verklaard. "Onze houding ten opzichte van de vakbonden is door de verkiezingen niet veranderd. Wij hebben vóór de verkiezingen ook nooit onze mening onder stoelen of banken gestoken als we het niet eens waren met de vakbonden en dat doen we nu nog. Maar kritiek is nog iets anders dan verdachtmakingen."

Onze opvatting is deze dat het op zichzelf zéér juist is om verdachtmakingen te scheiden van werkelijke kritiek, maar dat de CPN zo lang zij bestaat van een werkelijk kritische instelling ten opzichte van maatschappelijke verschijnselen bitter weinig blijkt heeft gegeven, zich tot op de

huidige dag daarentegen altijd bijzonder sterk heeft getoond in het lanceren van verdachtmakingen. Afgezien daarvan echter houden wij de verklaring van de CPN-woordvoerder voor juist. Naar onze overtuiging is er inderdaad geen sprake van, dat de houding van zijn partij ten aanzien van de vakbeweging na de jongste verkiezingen enige principiële wijziging zou hebben ondergaan.

Diegenen onder onze lezers, die kennis hebben genomen van hetgeen "Het Parool" over de "oorlog" tussen de CPN en de Industriebond heeft geschreven zullen zich mogelijk afvragen of wij daarvan wel zo zeker zijn. Genoemd dagblad immers heeft uit "De Waarheid" geciteerd, dat de vakbonden door de CPN "koddebeiers voor rust en orde aan het sociale front" worden genoemd. Verschilt een dergelijke definitie niet volledig van de kijk die de CPN tot dusver op de vakbeweging heeft gehad en die wij in de aanhef hebben weergegeven? Inderdaad. Maar in "De Volkskrant" wordt precies dezelfde uitspraak van "De Waarheid" een klein tikkeltje anders weergegeven. Daar leest men: "... De waarheid spreekt over *enige bestuurders*, die zich vervreemd hebben van de arbeiders en de vakbeweging en die zich als koddebeiers voor 'rust en orde' aan het sociale front presenteren...." Dat nu houdt géén verandering van zienswijze in. Het past precies bij de visie van de CPN, dat niet de vakbeweging als zodanig een instrument tot handhaving van de sociale vrede is, doch dat (sommige van) haar bestuurders daaraan streven.

Wij hebben het bewuste artikel in "De Waarheid" niet tot onze beschikking. Wij twijfelen er echter niet aan, dat de radactie van "Het Parool" onzorgvuldig, die van "De Volkskrant" daarentegen juist heeft geciteerd en dat ook om deze reden omdat andere beschouwingen in "De Waarheid" over de vakbeweging, die wij wél onder ogen hebben gehad, in genen dele op een radikale wijziging van het tot dusver ingenomen standpunt omtrent de vakbeweging duiden.

Als WIK schrijft, dat de CPN "een afstand wil scheppen tussen de leden en het bezoldigd kader" van de vakbeweging, dan konstateren wij, dat de CPN niet iets behoeft te scheppen wat al lang bestaat. De bewuste afstand is er en hij treedt telkens en telkens weer aan de dag. Verre ervan die afstand te signaleren en door analyse van de vakbeweging te verklaren, doet de CPN alle mogelijke moeite die afstand - die door haar als een afstand tussen sommige *bestuurders* en de leden wordt gezien - te verkleinen.

"Wat de vakbeweging schade toebrengt", aldus "De Waarheid", "zijn niet de initiatieven tot actie van communisten en andere vakbondsleden. Schade lijdt de vakbeweging - als belangenorganisatie van de werknemers - door passiviteit en uitlevering van de vakbond aan de regeringspolitiek." Dat kan alleen maar worden verstaan als een pleidooi voor een actievere vakbewegingspolitiek, zoals de CPN die ook al ver vóór de verkiezingen van mei '77 voorstond. Het is een pleidooi dat zowel toen als thans hetzij op bedrog, hetzij op een misverstand berust.

Het is namelijk niet waar - en de februaristakingen van het afgelopen voorjaar vormen één van de bewijzen - dat de vakbeweging zodra zij zich maar *aktief* zou betonen géén "koddebeier voor rust en orde aan het sociale front" zou zijn. Integendeel: hoe ernstiger de rust en de bestaande orde worden bedreigd, des te krachtiger wordt de vakbeweging tot activiteit geroept, een activiteit, waarbij zij zich als kampioen van de werknemers opstelt zonder het te zijn.

Het is evenmin waar, dat de vakbeweging zich uit zou leveren aan de "regeringspolitiek", zoals "De Waarheid" schrijft. Het beleid van het kabinet-Den Uyl is door de vakbeweging enkele malen uiterst scherp gekritiseerd, zonder dat daarmee aan de *positie* en de *funktie* van de vakbeweging als instrument ter beheersing van de arbeidende klasse ook maar iets veranderde. Juist om de arbeiders te kunnen beheersen en in het gareel te houden moet de vakbeweging zich op gezette tijden kritisch zowel tegenover de regering als tegenover de ondernemers opstellen. Dát kenmerkt haar als datgene wat men een "vrije vakbeweging" noemt en daarbij dient dan te worden aangetekend, dat een "vrije" vakbeweging juist een instrument van de burgerlijke maatschappij is, een instrument in die produktiewijze die kapitalistisch is zonder de vorm van het staatskapitalisme te hebben aangenomen. De CPN verstaat daarvan niets. Omgekeerd verstaan zij, die van een "oorlog" van de CPN tegen de vakbeweging spreken, niets van de gebrekkigheid en oppervlakkigheid der zogenaamde communistische kritiek.

=====

K N T T E K E N I N G B I J T W E E T V - S E R I E S

Toen in het jaar 1956 in Hongarije de werkende klasse in opstand kwam tegen haar bolsjewistische onderdrukkers toonde een speciale kommissie van de Verenigde Naties een (verdachte) sympathie voor de aldaar gevormde arbeidersraden. De internationale bourgeoisie verheugde zich eensklaps, niet over de strijdbaarheid van de arbeiders in het algemeen, maar over die van de arbeiders in Boedapest en in Magyarovar, in Hegyeshalom en in Sopron.

Van een soortgelijke "belangstelling" zijn wij heden ten dage wederom getuige. We bedoelen: de opmerkelijke belangstelling voor de slavernij, de beweging met het slavenlot, vooropgesteld, dat het daarbij *niet* om de loonslavernij gaat, niet om de slavernij van vandaag, maar om die van gisteren, die slechts werd opgeheven toen een andere vorm van slavernij voordeliger bleek.

Om het laatstgenoemde feit is het ons hier te doen. In de aan de slavernij gewijde series die thans op het televisiescherm te zien zijn wordt er nauwelijks aandacht aan besteed, noch in de serie "Roots" (van de Avro) noch in de serie "De strijd tegen de slavernij" (die door de NOS wordt gepresenteerd). Over "Roots" kunnen we kort zijn. NRC/Handelsblad heeft gekonstateerd - en terecht - dat ze kommercieel, sentimenteel en ontinger is. Dat ze op sensatie mikt ligt daarin opgesloten. De serie van de W.O.S. heeft (min of meer) het karakter van een (gespeelde) documentaire. Naar aanleiding daarvan is in de NRC opgemerkt, dat de strijd tegen de slavernij "een der grootste politieke kruistochten uit de geschiedenis" is geweest. Naar onze overtuiging is het veeleer een *humanitaire* kruistocht geweest, die pas *politieke* suksessen heeft kunnen boeken toen niet slechts op menselijke gevoelens, maar ook op *ekonomische belangen* een beroep werd gedaan. Niet het Britse genootschap tegen de slavernij, niet lieden als John Newton en Wilberforce in Groot-Brittannië of de schrijfster van "De negerhut" hebben de slag gewonnen, maar het kapitaal. Niet omdat ze gruwelijk was is de slavernij afgeschaft, doch vanwege 't feit dat ze niet paste bij de moderne produktiewijze.

=====